

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ
КАФЕДРА ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

Чабан Н.

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ
ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ
ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОГО
КУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ
В 11 КЛАСІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Херсон 2006

УДК. 378. 147-388
ББК 74. 58

Методика вивчення художньої культури Північноамериканського культурного регіону в 11 класі: Методичні рекомендації для вчителів художньої культури обговорено на засіданні кафедри виховної роботи Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (Протокол № 1 від 29 вересня 2006 р.).

Автор: **Н. Чабан** — кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри виховної роботи Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів

Рецензенти: **І. Фелющенко** — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української художньої культури Херсонського державного університету

О. Чумаченко — кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри української художньої культури Херсонського державного університету

ББК 74. 58

Ч. 12 **Н. Чабан**

Методика вивчення художньої культури Північноамериканського культурного регіону в 11 класі: Методичні рекомендації для вчителів художньої культури — Ч. 2. - Херсон, 2006. — 42 с.

© Чабан Н., 2006

© РІПО, 2006

ЗМІСТ

Передмова	4
План-конспект уроку з теми «Голівуд — імперія кіно»	5
План-конспект уроку з теми «Основні жанри американського кіно»	7
План-конспект уроку з теми «Жанрова своєрідність американського кіно» ...	10
План-конспект уроку з теми «Мультиплікація як вид американського кіно» .	14
План-конспект уроку з теми «Історія і сучасність образотворчого мистецтва Північної Америки»	18
План-конспект уроку з теми «Джеймс Уістлер та Рокуелл Кент — видатні представники американської художньої школи»	22
Ілюстрації до уроків	27
Список рекомендованої літератури	42

ПЕРЕДМОВА

Розбудова нової держави, реалізація національної програми "Освіта. Україна XXI ст." і викладання шкільного курсу "Зарубіжна художня культура" потребують визначення конкретної мети, завдань, змісту навчання та виховання учительських кадрів, роль яких у розв'язанні цих проблем вирішальна. Саме від рівня професійної підготовки майбутнього вчителя залежить якісне виконання завдань, що поставили в системі культурологічної освіти й виховання підростаючого покоління та його переходу до самостійного життя.

Якісна реалізація шкільної програми, зокрема програми із зарубіжної художньої культури (11 клас), неможлива без чіткого науково обґрунтованого планування, підготовки й проведення уроків. Ефективність проведення уроку полягає у всебічному охопленні програмного матеріалу з визначенням тем уроків; кількості годин на їх проведення; питань теорії та історії мистецтва, міжпредметних зв'язків; наочних посібників та ТЗН; дидактичних матеріалів; рекомендованої до уроку літератури; змісту самостійної та практичної роботи, а також у науковому обґрунтуванні нового погляду на традиційний план-конспект уроку, який готує вчитель до кожного заняття.

У запропонованому нами методичному посібнику вміщено плани-конспекти до розділу „Північноамериканський культурний регіон” в 11 класі.

План - конспект уроку № 46

Тема уроку: Голівуд — імперія кіно

Тип уроку: комбінований

Мета:

Навчальна: Ознайомити учнів з історією розвитку кіно в США. Формувати в учнів вміння розрізняти відомих акторів в „системі зірок”.

Розвиваюча: Розвивати увагу, естетичний смак, аналітичне та логічне мислення.

Виховна: Виховувати інтерес до інтернаціоналізму, толерантність.

Методи: розповідь, бесіда, ілюстрація.

Наочні та дидактичні матеріали: ілюстрація ксерокопія кадрів із фільмів Історія розвитку кінематографа Сполучених Штатів Америки.

Хід уроку

1. Організаційний момент (1 хв.).

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці. Перевіряю готовність класу до уроку. Перевіряю готовність учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника).

2. Мотивація діяльності на уроці (3 хв.).

Сьогодні на уроці ми будемо працювати за темою „Голівуд — імперія кіно” (записую на дошці, учні — в зошиті). Ми з вами будемо розглядати такі питання:

1. Розвиток кіно США в гострій конкурентній боротьбі.

2. „Система зірок”

Актуалізація знань учнів: Перш ніж ми з вами перейдемо до вивчення нової теми, прошу згадати, які види кіно вами вже вивчалися у 9 класі?

Документальне, науково-популярне, художнє, мультиплікаційне. Ми сьогодні на уроці будемо розглядати історію розвитку кіно в Сполучених Штатах Америки.

3. Повторення або перевірка домашнього завдання (10 хв.).

На минулому уроці ми вивчали тему „Значення художньої культури північноамериканського регіону” вдома вам потрібно було виконати таке завдання: визначити твори, які принесли світову славу письменникам, творчість яких ми вивчали. Обґрунтуйте свій вибір твору.

4. Повідомлення нового матеріалу (19 хв.)

Перед тим як розпочати розмову даю завдання уважно слухати, спостерігати, виділяти головне і занотовувати в зошит нові поняття, дати, бо наприкінці уроку вам буде запропоновано відповісти на запитання, а для цього будуть потрібні знання, тому будьте уважні.

Майже сто років тому, на початку 1908 року, перші американські кіновиробники потягнулися з коліски національної кіноіндустрії — Нью-Йорка на Західне узбережжя, в Каліфорнію. Так з'явився Голівуд — велика „фабрика мрій” і столиця ілюзій.

Голівуд — один з пригородів Лос-Анджелеса, протягом багатьох років — центр кіномистецтва Сполучених Штатів Америки. Виникнення Голівуду відноситься до 1908 року, коли група працівників з чикагської фірми У. Зегіла вибрала Лос-Анджелес і його околиці для натуральних зйомок фільму „Граф Монте-Крісто”.

Розташований в західній частині США, на березі Тихого океану, Лос-Анджелеса, здавалося, був створений для того, щоб стати центром кіновиробництва. Чудові природні умови, сприятливий клімат, достаток сонця — все це в поєднанні з

гірними ландшафтами, відкритими просторами та чудовою гладдю океану гарантувало сприятливі умови для зйомок різноманітних фільмів.

В 1886 році Дейда Уілконс з Канзас-Сіті разом зі свої чоловіком купила ділянку землі в околицях Лос-Анджелеса, назвавши її Голівудом. Через кілька років подружжя почало здавати землю в оренду, а до 1930 року навколо ранчо виросло ціле селище, що приєдналося до Лос-Анджелеса.

Наймогутніший в світі центр кіновиробництва виник у результаті так званої патентної війни. Знаменитий винахідник Томас Едісон, створив апарат для зйомки та показу картин, володів патентом на свій винахід. Коли в фірмі Едісона були фінансові труднощі, винахідник вирішив поліпшити справи, змусивши платити тих, хто користувався його апаратом. Однак володарі кінотеатрів та прокатники не поспішали розлучатися з грошима. На кожне звернення Едісона в суд вони відповідали зустрічними позиками. Так розгорнулася юридична „патентна війна”.

Щоб мати змогу виграти, фірма Едісона об'єдналася з іншими компаніями, які також володіли рядом патентів. Виникла „Моушн пікчерз патент компанії” (МППК). Вона намагалася повністю взяти під свій контроль виробництво та прокат фільмів. 24 грудня 1908 року за вимогою тресту поліція Нью-Йорка закрила в місті більше п'ятисот „нікель-одеонов”, які не сплачували „данину”. Цей день ввійшов в історію американського кіно під назвою „чорне Різдво”.

Підприємці, що не підкорялися, теж об'єдналися, їх почали називати „незалежними”. Між МППК і „незалежними” почалася справжня сутичка. Щоб уникнути переслідувань зі сторони МППК, „незалежні” в кінці 1907-початку 1908 року стали переїздити подаль від цих міст — на Західне узбережжя. Їм сподобався Голівуд завдяки клімату, надлишком необхідних для зйомок сонячних днів, живописному пейзажу: гір, лісів, пустель, де можливо було розіграти різноманітні сюжети.

В 1909 році на голлівудській Миши-роуд вирости павільйони першої стаціонарної кінофабрики.

Перша студія в Каліфорнії була збудована незалежною фірмою „Нестор” в 1911 році. Через рік в Лос-Анджелесі було вже кілька студій. Перші студії мало чим були схожі на сучасні. Це були дерев'яні споруди, де складалося обладнання, апаратура і нескладний реквізит.

Земельні ділянки в Голівуді були тоді дуже дешеві. Нікому не приходила в голову думка, що через десять років за один метр земельної площі в Голівуді будуть платити таку суму, за яку в 1911 році можна було купити цілий гектар.

В 1914 році в Голівуді починають будувати більш фундаментальні студії. Початок поклав К. Лемле, який купив в долині Сан-Фернандо в десяти кілометрах від Лос-Анджелеса земельну ділянку, на якій виникло ціле містечко „Юніверсал сіті”. В ньому було все необхідне для зйомок: великі павільйони, добре обладнані підсобні цехи, відкриті знімальні майданчики; вулиці, забудовані різноманітними будинками різних стилів та епох; свій звіринець; телеграфний та телефонний зв'язок та особиста залізнична гілка.

Приклад К. Лемле наслідували багато „незалежних”. Велику студію будував В. Фокс, потім фірма „Мьючел”, за нею „ІМП” і багато інших.

Ілюструю на ксерокопії кадри з фільмів «Історія розвитку кінематографу Сполучених Штатів Америки», показую кадри із різноманітних фільмів, де представлені різні жанри та різні епохи в кіно, починаючи з 1961 року і закінчуючи

80-ми роками ХХ ст.

Переходимо до другого питання „Система зірок”.

Звичайно систему „зірок” пов’язують з іменем Д. Ласкі, творця компанії „Феймос плейерз”, але фактично вона була дитям багатьох „незалежних”, які шукали шляхи для просування своїх фільмів на екрани і отримання надійного прибутку. Їх наштовхнув на цю думку успіх окремих акторів у глядачів. Вже давно на адресу деяких фірм стали надходити багато листів від захоплених глядачів. Не знаючи прізвища акторів (вони не вказувалися тоді у титрах), шанувальники направляли свою кореспонденцію безпосередньо героям картин.

Чим більше зростав потік листів, тим очевидніше стала необхідність задовольнити цікавість шанувальників. Для цього у вступних титрах фільму стали вказувати імена виконавців головних ролей, а в пресі сповіщати дані про їх біографію та спосіб життя (найчастіше вигадані). Гонитва за „зірками” висунула ряд дійсно талановитих акторів, але вона мала і серйозні негативні сторони.

Голівуд створював сотню фільмів і потребував сотню „зірок”, і ось за допомогою реклами почали творити чудеса. Вчорашня манекенниця магазину готової сукні могла стати „зіркою” першої величини. Кар’єра таких «зірок» залежала від смаку глядачів, а ці смаки завжди змінювалися.

До „зірок” всесвітньої величини відносять М. Пікфорд, Д. Фербенкс, Теодори Гудмен (псевдонім Теди Бар).

Висновок: Кіномистецтво Сполучених Штатів Америки розвивалося в гострій конкурентній боротьбі, але це був важливий крок вперед для розвитку кіно.

5. Закріплення нового матеріалу (5 хв.)

Методом усної бесіди закріплюю знання учнів, для цього задаю питання:

1. Розшифруйте абрєвіатуру МППК. („Моушн пикчерз патент компанії”)
2. В якому році був створений Голівуд? (1908 рік)
3. Що означає вислів „патентна війна”? (Боротьба винахідника Томас Едісона, що створив апарат для зйомки та показу картин, хотів змусити платити тих, хто користувався його апаратом)
4. Перша студія в Каліфорнії? (1911 рік, фірма „Нестор”)
5. Поясніть вислів „чорне Різдво”. (За вимогою тресту поліція Нью -Йорка закрила в місті більше п’ятисот „нікель-одеонов”, які не сплачували „данину”.)
6. В якому році відбулася подія, названа „чорним Різдвом”? (24 грудня 1908 року)
7. З чім ім’ям пов’язують поняття системи „зірок”? (Д. Ласкі)
8. Назвіть „зірок” світової величини? (М. Пікфорд, Д. Фербенкс, Теодори Гудмен (псевдонім Теди Бар)

6. Підведення підсумків уроку (3 хв.)

Виставляю оцінки учням, які брали участь в бесіді.

7. Домашнє завдання (2 хв.)

Знайти й записати в зошит видатних акторів сучасного американського кіно, яких можна віднести до системи „зірок”. Обґрунтуйте свій вибір.

План - конспект уроку № 47

Тема уроку: Основні жанри американського кіно

Тип уроку: комбінований

Мета:

Навчальна: Ознайомити учнів із основними жанрами кіно. Формувати знання про поняття основних жанрів кіно. Формувати вміння розрізняти основні жанри кіно.

Розвиваюча: Розвивати естетичний смак, аналітичне та логічне мислення, спостережливість, уважність.

Виховна: Виховувати інтерес до інтернаціоналізму, толерантність.

Методи: розповідь, гра.

Наочні та дидактичні матеріали: капелюх, картки з номером виступу та із зазначеними на них жанрами кіно.

Хід уроку

1. Організаційний момент (1 хв.).

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці. Перевіряю готовність класу до уроку. Перевіряю готовність учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника).

2. Мотивація діяльності на уроці (3 хв.).

Сьогодні на уроці ми будемо працювати за темою „Основні жанри американського кіно” (записую на дошці, учні — в зошиті). Ми з вами будемо розглядати такі питання:

1. Зародження та розвиток жанрів американського кіно;
2. Особливості жанрів: мелодрама, комічний фільм, пригодницький, „костюмний” історичний, мюзикл, ретро.

Актуалізація знань учнів: на минулому уроці ми з вами вивчали історію розвитку кіно США та створення Голівуду. Зараз ми з вами будемо працювати над зародженням та розвитком жанрів кіно, що дозволить нам прослідкувати в які часи формувався той чи інший жанр кіно, з чим це було пов'язане.

3. Перевірка домашнього завдання (5 хв.)

Домашнім завданням вам було знайти і записати в зошит видатних акторів сучасного американського кіно, яких можна віднести до системи „зірок”. Обгрунтувати свій вибір.

4. Повідомлення нового матеріалу (37 хв.)

Сьогодні ми з вами вивчаємо основні жанри американського кіно, до яких відносять мелодраму, пригодницький фільм, мюзикл, комічний фільм, „костюмний”, історичний та ретро. Розповідаю учням, що завдяки звукового кіно в кінематографі народилися такі жанри.

Пропоную учням взяти участь у грі „Вгадай-но”.

Час проведення гри: в залежності від кількості команд 2 команди — 34 хв., 3 — 36 хв.

Етапи гри:

І етап - Організаційний (5 хв.)

Сьогодні на уроці ми проведемо гру „Вгадай-но”. Для цього нам потрібно поділити групу учасників на дві або три команди в залежності від кількості учнів в класі, за допомогою лічилки на першій, другій, третій. Кожна команда обирає собі капітана та назву команди. Оскільки наша гра присвячена основним жанрам американського кіно, то і назви ваших команд повинні мати відношення до американського кіно.

Наприклад, „Боні та Клайд", „В джазі тільки дівчати", „Опівнічні ковбої" тощо. Потім за допомогою жеребкування визначається порядок виступу команд. По закінченні гри, команди нагороджуються грамотами.

Дозвольте представити журі: ними будуть ваші вчителі — вчитель історії, української літератури, фізики, зарубіжної літератури та біології.

Критерії оцінювання гри:

- акторські здібності;
- оригінальність;
- відповідність обраного сюжету основним ознакам жанру.

Правила проведення гри:

1. Обирається капітан та назва команди.
2. Команди виступають по черзі.
3. Не викрикувати і не перебивати команду конкурента.
4. Витягати картки з завданням по черзі.

Ведучим гри буде вчитель художньої культури.

Матеріал підготовлений задалегідь.

II етап - Теоретичний (5 хв.)

Для проведення гри пропоную ознайомитися з основними жанрами кіно. Визначення понять запишіть у зошити.

- *Мелодрама* (грецьк. melos - пісня, drama - дія) - із середини XVIII ст. - драматичний твір, в якому діалоги та монологи дійових осіб супроводжуються музикою („Пігмаліон" Ж. - Ж. Руссо, 1762; „Орфей" Є.Фоміна 1792 та інші.). Характерними рисами були: відверта морально-дидактична тенденція, гостра інтрига, гіперболізоване зображення пристрастей („сльозливість"), прямолінійний поділ героїв на „добрих" і „злих". Як жанр драматургії бере початок у міщанській драмі. До мелодрами можна віднести такі фільми „Солодкий листопад", „Осінь в Нью-Йорку".

- *Комічний фільм* або комедія (грецьк. komos - весела процесія, ode -пісня) - драматичний твір у якому засобами гумору та сатири розвінчуються негативні суспільні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи людині. Твір побудований на несподіваному повороті сюжетної лінії, інтризі чи „не передбачуваному" збігові обставин. До комедії можна віднести такі фільми „Король вечірок", „Сержант Білко", „Лисий нянька" або серіали „Друзі", „Життя в родині Келі".

- *Пригодницький фільм* або вестерн (англ. western - західний) - суто американський жанр. Хоч його сюжетні схеми використовувалися і в інших країнах, справжній вестерн може бути знятий тільки в Сполучених Штатах Америки, так як нерозривно пов'язаний з історією країни. Їх сюжети, як правило нескладні: „хороші хлопці" (ковбої або землепрохідці - трапери) борються проти „поганих" та перемагають. До вестерну можна віднести такі фільми „Диліжанс", „Та бачна дорога", або серіал „Доктор Куїн"

- *Музикл* — знімається в основному на відомий сюжет класичного твору, але цей сюжет може бути перенесений в сучасну історію. Основними складовими музиклу є спеціально написані для даного твору музика та слова, які відображають сюжет та хореографічний супровід всього дійства. До музиклу можна віднести такі фільми

„Вестсайська історія", „Кішки", „"

„Костюмний" історичний - це фільм знятий за історичними подіями, що відбулися в світі. Крім того в цьому фільмі костюми повинні відповідати тому сюжету, що обраний. Прикладами історичного фільму є „Троя", „Олександр", „Турецький гамбіт", „Мамай".

- *Ретро* - це старі фільми зняті в 50 - 60 - ті роки.

III етап - Основний (в залежності від кількості команд: 2 команди 19 хв., 3 – 17 хв.)
Пропоную вам розбитися на команди за допомогою лічилки на перший, другий, третій. Кожна команда обирає собі капітана та назву команди на це у вас буде 2 хвилини. Потім капітани підходять до ведучого на визначення черги виступу команди. Жеребкування проводиться за такою схемою: на картці зазначений порядок виступу команди; капітани витягують з капелюха той порядковий номер, під яким вони будуть виступати.

Умови гри „Вгадай-но", такі: капітан кожної команди підходить до ведучого і з капелюха витягує картку, на якій зазначено один із основних жанрів кіно. Після цього разом зі своєю командою продумують: як краще показати даний жанр кіно, а команди-суперниці повинні за основними ознаками визначити: до якого жанру відноситься цей фрагмент. На визначення фрагменту в команд є 2 хвилини, а на показ - 1-1,5 хвилини.

Журі за п'ятибальною шкалою оцінює наскільки вдало був підібраний фрагмент, скільки разів команда визначила той або інших жанр.

IV етап — Підсумковий (5 хв.)

Журі, визначає переможців, повідомляє оцінки за виконання завдання, аналізує активність учнів, творчі здібності, помилки, проводиться церемонія нагородження.

V етап — Постігровий (2 хв.)

Домашнє завдання: Занотувати в зошит приклади про основні жанри американського кіно, які не були наведені на уроці.

План - конспект уроку № 48

Тема уроку: Жанрова своєрідність американського кіно

Тип уроку: комбінований

Мета:

Навчальна: Ознайомити учнів з своєрідністю жанрів американського кіно. Формувати знання про поняття своєрідних жанрів кіно.

Розвиваюча: Розвивати естетичний смак, аналітичне та логічне мислення, спостережливість, уважність.

Виховна: Виховувати інтерес до інтернаціоналізму, толерантність.

Методи: розповідь, демонстрація, ілюстрація, самостійна робота.

Наочні та дидактичні матеріали: телевізор, відеомагнітофон, касета з записом фрагментів фільмів „П друзів Оушена", „Форсаж", „Зоряні війни", „Джипер + Криперс", „Післязавтра", „Реквієм по мрії"; картки з завданням для самостійної роботи; ілюстрація ксерокопія кадрів із фільмів „Хрещений батько", „Боні та Клайд", „Зоряні війни", „Інопланетянин".

Хід уроку

1. Організаційний момент (2 хв.).

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці. Перевіряю готовність класу до уроку. Перевіряю готовність учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника).

2. Мотивація діяльності на уроці (3 хв.).

Сьогодні на уроці ми будемо працювати за темою „Жанрова своєрідність американського кіно" (записую на дошці, учні в — зошиті). Ми з вами будемо розглядати такі питання:

1. Розвиток новітніх жанрів американського кіно.
2. Характерні особливості жанрів: бойовик, фантастика, кримінальний фільм, фільм „жахів", фільм „катастрофа", психологічна драма.

Актуалізація знань учнів: Перш ніж ми з вами перейдемо до вивчення нової теми, прошу згадати, які жанри кіно ми з вами вивчали на минулому уроці? (Мелодрама, ретро, комічний фільм, пригодницький, „костюмний", історичний, мюзикл).

3. Перевірка домашнього завдання (10 хв.)

Домашнє завдання полягало в тому, що потрібно було занотувати в зошит приклади про основні жанри американського кіно, які не були наведені. Є бажанчі зачитати свої приклади? Драма, бойовик, фантастика, жахи та інші.

4. Повідомлення нового матеріалу (20 хв.)

Перед тим як розпочати розмову, хочу зазначити, що більшість жанрів, записаних вами вдома, відносяться до своєрідних жанрів кіно і сьогодні на уроці ми з вами будемо вивчати ці жанри більш детально.

Даю завдання уважно слухати, спостерігати, виділяти головне і занотувати в зошит нові поняття, бо наприкінці уроку вам буде запропонована самостійна робота, для виконання якої будуть потрібні знання, тому будьте уважні.

Зараз ми з вами розглянемо перше питання «Розвиток новітніх жанрів американського кіно». Розповідаю учням, що новітні жанри в кіно з'явилися в результаті того, що в кінематографі відбувалися пошуки можливостей по-новому показати події, зробити кіно більш ефектним.

Існує твердо встановлений факт, ніколи раніше Голівуд так швидко не змінював жанри, як в 60-70-ті роки. На глядача обрушилися всі види стихійних негараздів. Потім не давши йому отямитися від погрозливої шуму землетрусів, червоних спалахів всепожиряючого полум'я, переключили його увагу на бурхливу дію потойбічних сил. Їх, в свою чергу, змінили неймовірні пригоди в космосі, коли галактика йшла війною на галактику і прибульці з інших світів витісняли людей, а надінтелектуальні цивілізації вступали в контакт з мешканцями нашої планети. Тем, в яких відбувалася зміна мод, а отже, і ситуаційних моделей, які розмножувалися кінематографом в десятках драматичних подібних копій, багато в чому пов'язаний з масовим відходом американців від традиційної системи моральних цінностей. Звідси потяг до розмаїття життя і, перш за все, до нових гострих відчуттів, будь то кохання, мистецтво чи спорт. Реакцією кіно на це явище була швидка зміна різних видів постановочних бойовиків, розрахованих не просто на розваги, що приписано канонами того чи іншого жанру, а на щось більше — на те, щоб шокувати, будоражити, лякати.

Ідея розваг повинна співпадати з ідеєю відволікання від соціальних проблем.

Друге питання «Характерні особливості жанрів: психологічна драма, фантастика,

фільм „жахів", бойовик, кримінальний фільм, фільм „катастрофа"».

Кримінальний фільм — жанр, особливість якого полягає в тому, що герой вступає в інтелектуальну, а не рідко й фізичну боротьбу зі злочинцем. Гостросюжетна дія в фільмі пов'язана з розкриттям таємниць. Наприкінці 40-х, 50-ті і початок 60-х років великого поширення отримав жанр „чорного фільму". Це є особлива варіація кримінального жанру, яка укріпилася в післявоєнному кіно. Початок жанру поклала картина Джона Хьюстона „Мальтійський сокіл". Картина показувала, що світ населений тільки підкупними людьми. В таких творах традиційні американські цінності — любов до сім'ї та родини, чесність та християнське милосердя — зовсім не гарантували хепі-енду.

Прошу звернути увагу на ілюстрацію кадрів з фільмів „Хрещений батько" та „Боні й Клайд". Методом демонстрації показую фрагмент фільму „11 друзів Оушена".

Бойовик — жанр кіно, який виник в 20-ті роки двадцятого століття. Це високобюджетний фільм або фільм, що користується касовим успіхом. До розряду бойовиків можуть підпадати різноманітні пригодницькі, фантастичні, кримінальні картини. Це фільми дії, екшен; фільми насичені дією з несподіваним поворотом сюжету.

Методом демонстрації показую фрагмент фільму „Форсаж".

Фантастика — події трактовані в ключі фантастичного вимислу. Сюди відносять картини про майбутнє («футурологічні фільми»), але фантастичні ситуації можуть бути пов'язані також і з сьогоденням і з минулим часом. Персонажами таких картин можуть бути люди, а також різні вигадані істоти (інопланетяни, одухотворені тварини, роботи й т.д.).

Методом ілюстрації, прошу звернути увагу учнів на дошку, де представленні ксерокопії кадрів із фільмів „Інопланетянин" та „Зоряні війни". Це фільми фантастичного жанру.

Методом демонстрації показую фрагмент фільму „Зоряні війни", прошу звернути увагу на фантастичний сюжет.

Фільм жахів — жанр кінофантастики буржуазної «масової культури». Його мета — потрясти й злякати глядачів явищем таємничих, потойбічних сил: чудовиськ, демонів, вампірів, оживших трупів — «зомбі», що пожирають людей («Дитина Розмарі», «Перегони з дияволом», «Апокаліпсис канібалів», «Зомбі», «Мисливець за людьми»). «Сатанізм» у кіно став у 80-ті роки дохідною статтею бізнесу й витонченою ідеологічною зброею.

Різновидом фільму жахів, що процвітав у 80-ті роки, стали й фільми про загрозливих, ворожих людині тварин — гігантських акул («Щелепи»), мавп ростом вищих будинків та озброєних лазерною зброею («Кінг Конг», «Бій Годзилли з Кінг Конгом»). Персонажі ряду стрічок непомірно великі та агресивні птахи, павуки, змії, мурахи й т.д. У цих картинах з'являються й таємничі інопланетяни у вигляді восьминогів, сосисок, мрячних скупчень. Вони можуть і людей перетворити в пульсуючі кулі ектоплазми, зробити їх, наприклад, павуками. Якщо раніше фільми жахів були пов'язані найбільше в кіно з гангстерським фільмом, з атмосферою страху, що супроводжує реальному злочину (особливо це виявилось у фільмах А. Хічкока — «майстра страху»), то тепер жах переважно перенесений у сферу таємничих чудовиськ, у тому числі на роботів, що вийшли з покори.

Методом демонстрації показую фрагмент фільму „Джипер + Криперс".

Фільм катастрофа — різновид фантастичного фільму, у якому герої зіштовхуються із природними або технічними катаклізмами. Особливого розвитку цей жанровий різновид одержав у 70-80-х роках. Глядачів лякають виверженнями вулканів, землетрусами, ураганами, повенями, тайфунами, смерчами, циклонами, гігантськими пожежами («Землетрус», «Аеропорт», «Палаюче пекло», «Пригоди Посейдона», «Загибель Японії» тощо). Соціальне підгрунття таких стрічок — приголомшити глядачів сценами страшних явищ природи й відволікти від реальних соціальних проблем, придушити, приспати їхню соціальну активність.

Методом демонстрації показую фрагмент фільму катастрофи „Післязавтра”.

„Психологічна драма” — жанр, основна особливість якого полягає в дослідженні психології героя в драматичних явищах життя, коли характер проявляється «на зламі», у конфліктних зіткненнях. Цей жанр увібрив досвід критичного реалізму й тісно пов'язаний не тільки з театральною драматургією, але й із прозаїчною літературою. Різновидом психологічної драми є соціально-психологічна й лірико-психологічна драма. Соціально-психологічна драма відрізняється активною включеністю героїв у сучасні соціальні процеси, у тому числі в процеси виробництва. Лірико-психологічна драма (так само як її різновид сімейно-побутова драма) більше орієнтована на психологічний аналіз внутрішнього світу героїв у зв'язку з їхніми ліричними переживаннями, особистими долями, моральними конфліктами.

Методом демонстрації показую фрагмент фільму „Реквієм по мрії”.

Висновки: Різноманітність жанрів в кіно показує наскільки різноманітні потреби глядачів. Кіно дає можливість відпочити від проблем соціального середовища. Споглядаючи фільм люди ніби переносяться до іншої країни і в залежності від того до якого жанру відноситься фільм, так людина відпочиває будь то бійка з чудовиськом, боротьба з природними катаклізмами, спроба спіймати злочинця тощо.

5. Закріплення нового матеріалу (5 хв.)

Проводжу поточний контроль на уроці перевіркою пройденого матеріалу. Для цього трьома учням даю завдання на картках за варіантами.

Картка №1

Поясніть поняття „чорного фільму”. Наведіть приклади фільмів цього жанру.

„Чорний фільм” особлива варіація кримінального жанру, яка ствердилася в післявоєнному кіно. В цих фільмах були представлені традиційні американські цінності — любов до сім'ї і родини, чесність і християнське милосердя, але все це зовсім не гарантувало хепі-енду. Приклади: „Бен - Гур” Уільяма Уайлера, „Клеопатра” Джозефа Лео Маркевича.

Картка №2

Назвіть найвідоміших майстрів кінофантастики. Наведіть приклади фільмів фантастики.

Джордж Лукас. Стівен Спілберг, Френсіс Форд Копала, Мартін Скорсезе. Приклади: „Зоряні війни”, „Челюсті”, „Матриця”, „Інопланетянин”.

Картка №3

Поясніть, що ви розумієте під фільмом „жахів”. Наведіть приклади фільмів „жахів”.

Фільм „жахів” жанр кіно, який набув популярності в останні десятиліття. Дійство фільму спрямоване на те щоб залякати, навести страх на глядача.

Приклади: „Дзвоник“, „Готика“, „Дім воскових фігур“.

6. Підведення підсумків уроку (3 хв.)

Виставляю оцінки учням, які виконували самостійну роботу.

7. Домашнє завдання (2 хв.)

На кожний із жанрів фільму навести приклад кіно, виробленого в Голівуді, але фільми не повинні повторюватися з тими, що ми сьогодні розглядали на уроці. Приклади повинні відповідати тим характеристикам жанру, які ви записували сьогодні на уроці.

План - конспект уроку № 49

Тема уроку: Мультиплікація як вид американського кіно

Тип уроку: комбінований

Мета:

Навчальна: Ознайомити учнів з історією виникнення та розвитком студії У. Діснея. Формувати вміння самостійно виділяти основне.

Розвиваюча: Розвивати увагу, естетичний смак, логічне мислення, творче мислення та спостережливість.

Виховна: Виховувати почуття справедливості, доброти, співчуття.

Методи: розповідь, пояснення, ілюстрація, бесіда.

Наочні та дидактичні матеріали: ілюстрація кадри із мультфільмів „Бембі“, „Білосніжка і сім гномів“, „Піноккіо“.

Хід уроку

1. Організаційний момент (1 хв.)

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці. Перевіряю готовність класу до уроку. Перевіряю готовність учнів до уроку (наявність зошита, підручника, щоденника).

2. Мотивація діяльності учнів на уроці (3 хв.). Сьогодні на уроці ми будемо вивчати тему „Мультиплікація як вид американського кіно“ (тему записую на дошці, а учні — в зошити).

Ми з вами розглянемо такі питання, будь-ласка, занотуйте в зошити:

1. Мультфільми У. Діснея (29 „Оскарів“).

2. Виникнення Діснейленду.

Актуалізація знань учнів: Перш ніж ми з вами перейдемо до вивчення нової теми, прошу згадати, які мультфільми ви вже вивчали у 9 класі? „Цирк Шалтая-Балтая“, „Пароплавчик Віллі“, „Трон“, „Козаки“, „Шрек“ та інші.

Ми сьогодні на уроці будемо розглядати мультиплікаційні фільми Уолта Діснея, який був режисером і художником мальованих фільмів. На уроці ми ознайомимося з основними мультфільмами, створеними Уолтом Діснеєм, які принесли йому всесвітнє визнання.

3. Повторення або перевірка домашнього завдання (10 хв.).

На минулому уроці ми вивчали тему „Жарова своєрідність американського кіно“. Ви мали виконати таке завдання: на кожний із жанрів фільму навести приклад кіно, виробленого в Голівуді. Приклади повинні були відповідати тим характеристикам жанру, які ви записували на минулому уроці.

4. Повідомлення нового матеріалу (19 хв.).

Перед тим як розпочати розмову, даю завдання уважно слухати, спостерігати, виділяти головне і занотовувати в зошит нові поняття, дати, бо наприкінці уроку вам буде запропоновано відповісти на запитання, для чого будуть потрібні знання, тому будьте уважні.

Розповідаю учням, що про Уолта Діснея тяжко розповідати безпристрасно. Його характер був буквально витканий з протиріч і парадоксів, а вчинки здатні були викликати почуття кохання і ненависті в одних і тих же людей. Його хвалений демократизм на студії, який втім, виявлявся лише в тому, що всі могли звертатися до нього на ім'я, поєднувався з різкістю й безжалісністю деспота—боса, який здатний під впливом хвилинного роздратування звільнити людину, що пропрацювала з ним більше десяти років.

Задовго до обрання актора Рейгана президентом США, а Шварцнегера — губернатором Каліфорнії Уолту Діснею запропонували стати мером Лос-Анджелеса. На що він відповів: „Навіщо? Я і так вже король”.

Зараз ми з вами розглянемо перше питання «Мультфільми У. Діснея (29 „Оскарів”)». Звертаю вашу увагу, що Уолт Дісней народився 5 грудня 1901 року в бідній ірландській родині. Закінчив Канзаський художній інститут. В 1925 році одружився з Ліліаною Баундс, яка працювала на його студії, була художницею-карикатуристкою. В 1933 році у них народилася донечка, яку назвали Діаною, а через декілька років вони удочерили ще одну дівчинку Шенон.

Щаслива зірка Уолта Діснея зійшла в кінці 1920 року. До цього часу в нього за плечами вже була участь в першій світовій війні, праця в рекламній студії Канзасу, знайомство з талонавитим художником Айбом Айверксом, який в подальшому став для нього джерелом багатьох новаторських ідей. Саме він і дружина Діснея підказали Уолту образ Мортімера Мауса кумедного мишеня з великими вухами та зухвалою мордочкою. Але ім'я не сподобалося Ліліані і вона запропонувала назвати його Міккі. В такій дрібниці він не зміг їй відмовити — так на світі з'явився Міккі Маус, який приніс Діснею всесвітню славу.

В 1927 році були намальовані два перших мультфільми про пригоди мишеня. Пояснюю, що вони сильно відрізнялися від звичних для нас діснеївських мультфільмів: були чорно-білі та німі, а Міккі Маус — худорлявий, хвостатий і злий. На екран вони потрапили одночасно з першим звуковим фільмом „Співак джазу”. Можливості звуку вразили Уолта, і вже третій мультфільм з Міккі під назвою „Пароплавчик Віллі” був озвучений голосами, шумами та музикою. Мишеня тоді розмовляло голосом самого Діснея. Глядачі сприйняли розмовляючі мультики тоді «на ура».

Продовжую розповідь: першого „Оскара” в 1932 році йому приніс мультфільм „Ландшафтні симфонії”, який було визнано кращим мальованим фільмом. Наступні вісім років мультфільми Діснея отримували цю премію щорічно, а за всі свої роботи компанія взяла 29 „Оскарів”.

Для стимулювання творчої ініціативи співробітників Дісней на всю силу використовував матеріальні стимули. За вигадку вдалого жарту для героя мультфільму виплачувалася премія 5 доларів, а за радикальну ідею, яка збагатила фільм — 100 доларів. В той час ця премія складала приблизно половину місячної зарплати мультиплікатора. В 1933 році Дісней випустив свій перший кольоровий

мультфільм „Три порося", що входив до циклу фільмів „Наївні симфонії". Пісня з мультфільму «Нам не страшний сірий вовк» стала національним хітом.

Серії мультфільмів „Міккі Маус" та „Наївні симфонії" є апогеем творчості видатного мультиплікатора. Саме тут він проявив найбільшу винахідливість, вигадку та дотепність. Короткометражні фільми, які входили в них, були зразками точної та динамічної побудови сюжету, вмілого використання графічних засобів для створення характерів героїв, органічного злиття зображення, звуку та кольору.

Дісней поставив перед собою тяжку задачу створити перший повнометражний мультфільм. Різниця між працею над короткометражним і повнометражним фільмом значна, як між будуванням хатинки та багатоповерхового будинку. Будівельний матеріал і техніка інші. Хто бігає на короткі дистанції, може не витримати довгу: не вистачить дихання! Уолт розумів, що повинен поставити новий світовий рекорд, але мав надію, що дихання вистачить. Повнометражний фільм відрізняється не стільки кількісно, скільки якісно. Адже з десяти коротких оповідань не виходить роману...

Перш за все потрібно було вибрати сюжет. Хоч в Парижі й дивились шість короткометражок підряд, це зовсім не значило, що Міккі Маус зможе підняти сюжет повнометражного фільму. Цілком природно, напрошувався казковий сюжет з атрибутами, виграшними для мультиплікації. Після довгих роздумів Уолт зупинився на всім відомій казці Шарля Перо „Білосніжка і сім гномів". Вона привабила увагу яскравими контрастами добра і зла, прекрасного і потворного, звеличеного і смішного.

В 1937 році „Білосніжка" виходить в прокат. На її створення пішло один мільйон сімсот тисяч доларів. За таку суму можна було поставити повнометражний фільм з живими акторами, масовкою, експедицією та вибудованими декораціями. Ця картина увібрала в себе всі достоїнства минулих короткометражок: багату уяву, гумор в окресленні характерів, вміле використання звуку та кольору, ритмічний монтаж, операторські ефекти.

Слід за цим його студія випускає повнометражні мультики „Піноккіо", „Дамбо", „Бембі".

Методом ілюстрації пропоную увазі учнів ксерокопію малюнків з фрагментів мультфільмів „Білосніжка і сім гномів", „Піноккіо", „Бембі".

Продовжую розповідь, розвитком у кіно став випущений в 1940 році повнометражний мультфільм зі стереозвуком „Фантазія", в якій Міккі Маус та інші персонажі рухаються під музику Чайковського та Стравінського. Спеціально для показу „Фантазії" в кінотеатрах встановлювали систему стереофонічного звучання.

Є такі імена — вимовляєш і занурюєшся в стан чистої радості. З Дісней пов'язане тільки світле, чудесне, забавне. І не каплі печалі та гіркоти. А все тому, що знав великий аніматор, що творення додає всьому зміст, і вміло організовував творчий процес. Ось його секрети (учні записують в зошит під диктовку):

1. Мрійник проти Критика. В кожній творчій людині сидить внутрішній Фантазер, Реаліст та Критик, потрібно зробити так, щоб вони не заважали, а допомагали один одному.

2. Експериментатор проти Експерта. „З'ясуйте думку спеціалістів-всезнавців і робіть навпаки", — говорив Дісней. Не один з його замислів ніколи не зустрічав у професіоналів схвалення.

3. Авантюрист проти Обережного. Чим вищий ризик, тим швидше рухаєшся до мети, тим більше перевага перед іншими.

4. Добрий проти Злого. Добро зрештою бере гору — такий закон цього світу.

5. Дитина проти Дорослого. У кого дитинство не закінчується, в того й творчість триває вічно. Навіть в 55 років Дісней часами грав у мінізалізничну дорогу.

6. Прохач проти Гордень. Ніколи не соромтеся просити, і ви здивується тій допомозі, яку отримаєте. А кожне вдоволене прохання укріплює вплив на людей.

Перше питання ми розглянули, переходимо до другого «Виникнення Діснейленду».

Неймовірний успіх „Білосніжки" зробив зі студії Діснея велику голлівудську кіностудію. Втім навіть для неї придуманий Уолтом під час Другої світової війни проект будівництва сімейного парку розваг виявився несподіваним — його вартість складала 17 млн. доларів. Пошук партнерів зайняв десять років. Лише в 1953 році Дісней знайшов підходящу ділянку в годині їзди від Лос-Анджелеса. Площа ділянки складала шість з половиною гектарів.

У просуванні ще незбудованого парку Уолт перевершив сам себе. В 1954 році в США з'явилася телепрограма „Дінейленд" і розповідала ... про будівництво Дінейленда. Кожну неділю глядачі дивились, як в Каліфорнії з'являється казкова країна. А Дісней на всі обвинувачення в рекламному галасі відповідав: „а я ніколи і не називав це мистецтвом. Це шоу-бізнес". Відповідно, коли 17 червня 1955 року відбулося відкриття парку, на нього приїхало 28 тисяч чоловік. Не дивлячись на те, що відвідувачі в'їзди в асфальті, що розплавився на сонці, давилися в чергах в туалет та за питною водою, а тисячі людей, не купуючи білети, просто перелазили через паркан, 90 млн. телеглядачів побачили грандіозне свято, з яким Дісней асоціюється і зараз.

В останні роки життя Дісней хворів на рак легенів, від якого і помер 15 грудня 1966 року, через два тижні після свого 65-го дня народження.

Інші парки розваг, які носять його ім'я, були збудовані в світі пізніше. Втім Уолта більше хвилював успіх останнього його фільму „Мері Поппінс".

„Робити гроші — це завжди наводило на мене нудьгу, — говорив він і додавав: — Я не знаю, що таке поганий настрій. Я — щаслива людина".

Висновки: Сьогодні на уроці ми ознайомилися з життям та творчістю видатного аніматора Уолта Діснея, який розробив технологію виробництва мультфільмів, яка так і називалася діснеївською або класичною. Він створив цілу мультиплікаційну систему, яка дозволяла робити фільми швидко та якісно.

5. Закріплення нового матеріалу (5 хв.)

Проводжу поточний контроль на уроці закріплення знань учнів методом усної бесіди, для цього задаю питання:

1. Назвіть день народження Уолта Діснея? (5грудня 1901р.)

2. В якому році вийшли два перших мультики про пригоди Міккі Мауса? (1927р.)

3. В якому році і за який мультфільм Уолт Дісней отримав першого Оскара? (1932р. „Ландшафтна симфонія")

4. Назвіть шість секретів Уолта Діснея?

1) Мрійник проти Критика.

2) Експериментатор проти Експерта.

- 3) Авантюрист проти Обережного.
- 4) Добрий проти Злого.
- 5) Дитина проти Дорослого.
- 6) Прохач проти Горденя.
5. Назвіть перших кольоровий мультфільм Уолта Діснея? („Три поросся“).
6. Де і коли був відкритий перший Діснейленд? (Лос-Анджелес 17 липня 1955 р.)
7. Назвіть перший повнометражний мультфільм і рік його випуску на екрани? („Білосніжка і сім гномів" 1937 р.)
8. Серії мультфільмів, які характеризують апогей творчості майстра? („Міккі Маус", „Наївні симфонії")
9. В якому році помер У. Дісней і від якої хвороби? (Рак легень, 15 грудня 1966 року). Окрім названих сьогодні на уроці мультфільмів, перерахуйте які ще ви знаєте його фільми? („20000 лье під водою", „Острів скарбів", „Ліло і Стіч", „Дамбо", „Кішка джунглів" та ін.)
- 6. Підведення підсумків уроку (3 хв.)**
Виставляю оцінки учням, які брали участь в бесіді.
- 7. Домашнє завдання (2 хв.)**
Знайти і записати в зошит всі мультфільми У. Діснея, які отримали „Оскра". Сьогодні на уроці було сказано, що таких мультфільмів 29. Отже, у вас в зошитах повинно бути 29 назв мультфільмів.

План-конспект уроку №50

Тема: Історія і сучасність образотворчого мистецтва Північної Америки

Тип уроку: ввідний урок; початкове знайомлення з матеріалом.

Мета:

Навчальна: ознайомити учнів з тенденціями історичного розвитку мистецтва Північної Америки; основними напрямками, жанровою специфікою, тематичним розмаїттям. Сформувати уявлення про поняття «модернізм» та «реалізм».

Розвиваюча: сприяти розвитку уважності, об'єму пам'яті, естетичного смаку.

Виховна: виховувати в учнів толерантне ставлення до культури іншої країни.

Методи: розповідь, лекція, ілюстрація, практична робота, пояснення.

Наочні та дидактичні матеріали: дискета із картинами американських художників, апаратура для перегляду (комп'ютер), репродукція картини У. Хомера «Гольфстрім».

Хід уроку.

1. Організаційний момент (3 хв.).

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці, готовність класу та учнів.

2. Мотивація уроку (4 хв.).

Повідомляю дітям, що сьогодні на уроці ми будемо працювати над темою «Історія і сучасність образотворчого мистецтва Північної Америки». Тему записую на дошці, а учні — в зошит. Пишу на дошці план уроку:

1. Образотворче мистецтво Америки до початку XIX ст.
2. Розмаїття жанрів і тематики у XIX столітті.

3. XX ст. — реалістичний і модерністський напрями у живописі.

Учні переписують план заняття собі в зошит.

3. Вивчення нового матеріалу (20 хв.).

Перед тим, як розпочинати розповідь, даю учням завдання уважно слухати і занотовувати, оскільки наприкінці уроку їм буде запропоновано самостійну роботу.

Методом розповіді повідомляю, що перші твори американського живопису, які дійшли до нашого часу, відносяться до XVI ст.— це замальовки, зроблені учасниками дослідницьких експедицій. Професійні художники з'явилися в Америці тільки на початку XVIII ст., єдиним стабільним джерелом доходу для них був портрет, цей жанр продовжував посідати провідне становище в американському живописі аж до початку XIX ст.

Розглянемо перше питання. Перша група портретів, виконаних в техніці масляного живопису, датується другою половиною XVII ст.; в цей час життя переселенців було відносно спокійне, побут стабілізувався і з'явилася можливість зайнятися мистецтвом. З цих робіт найбільш відомим є портрет Місіс Фрік з донькою Мері (1671-1674 рр.), написаний невідомим англійським художником. До 1730-х років у містах східного узбережжя вже було кілька художників, які працювали в більш сучасній реалістичній манері: Генрієтта Джонстон, Юстус Кюн, Густав Хесселіус, Джон Уотсон, Пітер Пелем і Джон Смайбет. Методом пояснення розкриваю поняття «реалізм» — це художній напрям і творчий метод, що виник в новочасному мистецтві. Головною рисою реалізму вважається правдиве відтворення типових характеристик за типових обставин.

Живопис двох останніх суттєво вплинув на творчість Джона Коплі, який вважається першим значним американським художником. По гравюрам з колекції Пелема молодий Коплі отримав уявлення про англійський парадний портрет та живопис Годфрі Нелера, визначного англійського майстра, що працював в цьому жанрі на початку XVIII ст. В картині «Хлопчик з білкою» (1765 р.) Коплі створив чудовий реалістичний портрет, ніжний та дивовижно точний у передачі фактури предметів. Коли в 1765 році Коплі відправив цю роботу в Лондон, йому порадили продовжувати навчання в Англії. Однак Коплі залишався в Америці до 1774 року і продовжував писати портрети, ретельно відпрацьовуючи в них всі деталі та нюанси. Пізніше він все ж таки здійснив подорож до Європи та в 1775 р., оселившись у Лондоні. В його стилі з'явилася манерність та риси ідеалізації, притаманні англійському живопису того часу. Серед кращих творів, створених Коплі в Англії, — великі парадні портрети, в тому числі картина «Брук Уотсон і акула» (1778 р.). На відміну від Коплі, який назавжди залишився в Лондоні, портретист Джилберт Стюарт в 1792 р повернувся до Америки, зробивши кар'єру в Лондоні та Дубліні. Незабаром він став провідним майстром цього жанру в молодій країні, Стюарт написав портрети майже усіх видатних політичних та громадських діячів Америки. Його роботи виконано в живій, вільній, ескізній манері, що значно відрізнялася від стилю американських робіт Коплі.

В рамках першого питання звертаю увагу учнів ще на одного з відомих художників: Чарльза Піля. Повідомляю, що Піл став засновником династії живописців та сімейного художнього підприємства у Філадельфії. Він писав портрети, займався науковими дослідженнями та відкрив Музей природничої історії та живопису в Філадельфії (1786 р.). Назва однієї з його картин «Сини художника на сходах».

Переходимо до другого питання. Методом лекції повідомляю, що на початку XIX ст. відкрилися перші американські академії мистецтв, які давали студентам професійну підготовку, які брали безпосередню участь в організації виставок: Пенсільванська академія мистецтв (1805 р.) та Національна академія малюнку в Нью-Йорку (1825 р.), першим президентом якої був Семюель Морзе. Морзе, більш відомий нам як винахідник телеграфу, написав декілька чудових портретів і одну з найбільш грандіозних картин в усьому американському живописі — «Галерея Лувра». На цій роботі з надзвичайною точністю відтворені в мініатюрі 38 холстів. Цей витвір мистецтва, як і вся діяльність Морзе, мав на меті ознайомити молоду націю з великою європейською культурою.

В 1820-1830-ті роки Джон Трамбулл («Сенатор Ізард», «Джордж Вашингтон») та Джон Вандерлін намалювали величезні композиції на сюжети з американської історії, які прикрасили стіни ротонди Капітолію в Вашингтоні.

Наголошую на тому, що в 1830-ті роки пануючим жанром американського живопису став пейзаж.

Томас Коул малював незайману природу півночі. Він стверджував, що обвітрені гори та яскравий ліс — більш підходящі сюжети для американських художників, ніж мальовничі європейські руїни. Серед всіх робіт Коула є особлива робота «Життєвий шлях» — це чотири великих картини, такі собі алегоричні композиції, на яких зображений човен, що пливе по річці, в човні сидить хлопчик, потім юнак, потім чоловік і нарешті старий. Багато пейзажистів наслідували Коула та зображували в своїх роботах краєвиди американської природи; їх часто об'єднують в одну групу під назвою «школа ріки Гудзон».

З американських жанристів найбільш відомими є Вільям Маунт, який малював сцени з життя фермерів Лонг-Айленду («Купівля коня»), та Джордж Бінхем, картини якого присвячені життю рибалок з берегів Міссурі та виборам в маленьких провінційних містечках. Саме з їх іменами пов'язане зародження побутового жанру. Методом ілюстрації знайомлю учнів з твором Д. Бінхема «Торговці хутром на Міссурі».

Перед громадянською війною найпопулярнішим художником був Фредерік Черч, учень Коула. Він писав роботи в основному великого формату та використовував іноді занадто натуралістичні мотиви, аби вразити публіку. Черч подорожував по найбільш екзотичних та небезпечних місцях, збираючи матеріал для зображення південноамериканських вулканів та айсбергів північних морів; одним з його найвідоміших творів є картина «Ніагарський водоспад» (1857 р.).

Після громадянської війни стало модним навчатися живопису в Європі. В Дюссельдорфі, Мюнхені та особливо Парижі можна було отримати більш поглиблену освіту в галузі мистецтва, ніж в Америці. Джеймс Уїстлер, Мері Кассат та Джон Сарджент навчалися в Парижі, жили та працювали у Франції та Англії. Уїстлер був близький до французьких імпресіоністів; в своїх картинах він приділяв особливу увагу поєднанню кольорів та особливій, лаконічній композиції. Мері Кассат на запрошення Едгара Дега брала участь у виставках імпресіоністів з 1879 до 1886 рр. Сарджент писав портрети найбільш видатних людей Старого та Нового Світу в сміливій, поривчастій манері. Протилежний імпресіонізму бік в мистецтві кінця XIX ст. займали художники-реалісти, які малювали ілюзійні натюрморти: Вільям Харнетт, Джон Хеберл.

Два визначних художника кінця XIX — початку XX ст., Уїнслоу Хомер та Томас Ікінс, не належали до жодного з модних на той час художніх напрямків. Хомер розпочав свою творчу діяльність в 1860-ті роки з ілюстрування журналів, а в 1890-ті він вже мав репутацію відомого художника. Його ранні картини насичені яскравим сонячним сійвом сільського життя («Ранковий дзвін»). Пізніше Хомер став звертатися до більш складних та драматичних тем: наприклад, на картині «Гольфстрім» зображений відчай чорношкірого моряка, який лежить на палубі шлюпки в морі, що кишить акулами.

Методом ілюстрації знайомлю учнів із картиною «Гольфстрім». Томас Ікінс за життя зазнавав жорсткої критики за надмірну прямоту. Зараз його твори, зокрема «Віолончеліст», «Актриса», «Мислитель», дуже цінуються за суворий та чіткий малюнок.

Методом ілюстрації ознайомлюю учнів з творами інших митців XIX ст.: Дж. Іннес «Долина Лакаванна», П. Меншип «Статуя Прометей», Т. Бентон «Гроза».

Отже, ми підійшли до третього питання. Методом пояснення розкриваю поняття «модернізм» — це стильовий напрям у європейському та американському мистецтві кінця XIX — початку XX ст. Прагнучи створити новий стиль, представники модернізму відмовилися від історичних запозичень, використовували умисно примхливі, мінливі форми, вигадливі лінії, принципи асиметрії та вільного планування.

Методом розповіді повідомляю дітям, що на початку XX століття більш за все цінувалося наслідування французького імпресіонізму. Громадському смаку кинула виклик група з восьми художників: Роберт Генрі, В. Глекенс, Джон Слоун, Дж. Лакс, Еверетт Шинн, А. Девіс, Моріс Прендергаст та Ернест Лоусон. Критики назвали їх «школа сміттєвих відер» за пристрасть до зображення бідних кварталів та інших непривабливих, прозаїчних предметів. В 1913 р. на так званому «Арморі-шоу» було представлено витвори майстрів, які належали до різних напрямків постімпресіонізму.

Американські художники розділилися: деякі з них звернулись до вивчення можливостей кольорової та формальної абстракції, інші залишилися в руслі реалістичної традиції. До другої групи входили Чарльз Берчфілд, Реджинальд Марш, Едвард Хопер та інші. Картини Айвена Олбрайт, Джорджа Тукера та Пітера Блума написані в стилі «магічного реалізму», при якому реальність нагадує сон або галюцинацію. Інші художники, такі як Чарльз Шилер або Чарльз Демут, поєднували в своїх творах елементи реалізму, кубізму, експресіонізму та інших течій європейського мистецтва. Морські краєвиди Джона Меріна та Марс дена Хартлі близькі до експресіонізму. Зображення птахів та тварин на картинах Моріса Грейвса ще зберігають зв'язок з реальним світом, хоч форми в його роботах дуже спотворені та доведені до майже крайніх символічних позначень.

Після другої світової війни домінуючим напрямком в американському мистецтві став безпредметний живопис. Головна увага приділялася тепер живописній поверхні самій по собі; вона розглядалася як арена взаємодії ліній, мас і кольорових плям. Найбільш значне місце в цей час посідав абстрактний експресіонізм. Він став першою течією в живописі, яка виникла в США та набула міжнародного значення. Лідерами цього напрямку були Вільям де Кунінг, Джексон Поллок, Франц Клайн та ін. Одним з найцікавіших відкриттів абстрактного експресіонізму став художній

метод Поллока, який капав фарбами на полотно або кидав їх для отримання складного лабіринту динамічних форм. Ще один варіант безпредметного мистецтва являє собою живопис Джозефа Альберса та Еда Рейнхарта; їх картини складаються із холодних геометричних фігур.

В кінці 1950-х років проти безпредметного мистецтва виступили Роберт Раушенберг, Джаспер Джонс і Ларрі Реверс, які працювали в змішаних техніках. Вони включали до своїх «картин» фрагменти фотокарток, газет, афіш та інші предмети.

На початку 1960-х років зародилася нова течія, так званий поп-арт, представники якого дуже ретельно й точно відтворювали в своїх роботах різноманітні предмети та образи американської поп-культури: бляшанки кока-коли та консервів, пачки сигарет, комікси. Визначні художники цього напрямку — Енді Уорхол, Джим Дайн та Рой Ліхтенштейн. Невдовзі з'явився напрямок опт-арту, що тримався на принципах оптики та оптичної ілюзії.

В 1970-ті роки в Америці продовжували співіснувати різні школи експресіонізму, геометричний хард-едж, поп-арт, фото реалізм та інші стилі образотворчого мистецтва.

Сьогодні художники Америки прагнуть не обмежувати себе межами якої-небудь однієї школи, стилю або ж раз і назавжди обраними засобами впливу на аудиторію. Витвором мистецтва рівною мірою можуть бути сценічна вистава або написаний від руки маніфест, масивний барельєф, вирізьблений на скелі в одній з пустель на Заході, або скупа композиція, що складається з мармурових плит з іменам американських солдат, які загинули у В'єтнамі...

4. Закріплення нового матеріалу(12 хв.).

Пропоную учням заповнити в зошиті таблицю.

В першій колонці представлено художника, в другу треба записати жанр, в якому він працював, або взагалі тематику його творчості, а в третю — відомі твори митця.

Художник	Жанр	Картина
Джон Коплі		
Томас Коул		
Уінслоу Хомер		
Томас Ікінс		
Джон Грамбалл		
Джордж Бінхем		

Дозволяю користуватися своїм зошитом при заповненні таблиці.

5. Підведення підсумків уроку (4 хв.).

Виставляю оцінки учням. Звертаю увагу на тих, хто байдикував протягом уроку.

6. Домашнє завдання.

Вивчити конспект; бажаючи можуть підготувати реферат про одного з художників, яких ми згадували на уроці.

План-конспект уроку №51.

Тема: Джеймс Уістлер та Рокуелл Кент — видатні представники американської

художньої школи

Тип уроку: комбінований.

Мета:

Навчальна: формування знання про поняття «імпресіонізм»; ознайомлення учнів із творчою біографією художників.

Розвиваюча: сприяти розвитку уваги, її концентрації, аналітичного мислення, естетичного смаку, творчого мислення.

Виховна: виховувати повагу до художньої культури Америки.

Методи: розповідь, пояснення, ілюстрація, дидактична гра.

Наочні та дидактичні матеріали: дискета із картинами Д. Уїстлера та Р. Кента, апаратура для перегляду (комп'ютер), портрети художників, ксерокопії ілюстрацій до книжок «Мобі Дік», «Дикий край» та ін.(Р. Кент).

Хід уроку.

1. Організаційний момент (2 хв.).

Вітаюся з дітьми. Перевіряю присутніх на уроці, готовність класу та учнів до уроку.

2. Перевірка домашнього завдання (7 хв.)

Нагадую учням, що на попередньому уроці ми працювали над темою «Історія і сучасність образотворчого мистецтва Північної Америки». Методом усної бесіди перевіряю знання з цієї теми, для цього задаю наступні питання:

1. Який жанр займав провідне становище в живописі Америки до початку XIX ст.?
2. Кого вважають першим значним американським художником? В якому жанрі працював?
3. Назвіть прізвища трьох американських художників XVIII ст.
4. Перші американські академії мистецтв це... (закінчить речення).
5. Який жанр став пануючим в американському живописі в 1830-ті роки?
6. Назвіть двох художників XIX ст., які не належали до жодного з художніх напрямків. Їх твори.
7. Як називалася група художників, яку очолював Р. Генрі?
8. Перерахуйте основні напрямки в мистецтві Америки XX ст.

3. Мотивація уроку (3 хв.).

Повідомляю дітям, що сьогодні на уроці ми будемо працювати над темою «Джеймс Уїстлер та Рокуелл Кент — видатні представники американської художньої школи».

Тему записую на дошці, а учні — в зошит. Пишу на дошці план уроку:

1. Джеймс Уїстлер — визначний американський імпресіоніст.
2. Рокуелл Кент — представник американського реалізму XX століття. Учні переписують план заняття собі в зошит.

4. Вивчення нового матеріалу (20 хв.).

Перед початком розповіді інформую учнів, що наприкінці уроку на них чекає дуже цікаве завдання, тому треба бути уважними, записувати важливу інформацію і тоді вони зможуть отримати високі бали.

Розпочинаємо розгляд першого питання.

Методом пояснення розкриваю поняття «імпресіонізм» — (від фр. *impression* — враження), напрям у мистецтві останньої третини XIX - початку XX ст. Склався у французькому живописі 1860-х — початку 70-х рр. (Е. Мане, К. Моне, Е. Дега, О. Ренуар). Імпресіонізм підносив красу повсякденної дійсності в усьому багатстві її

фарб і постійної мінливості, розробив завершену систему пленеру, домігшись враження сяючого сонячного світлу, вібрації повітря. Живописна система імпресіонізму відрізняється розкладанням складних тонів на чисті кольори, які наче змішуються в очах глядача, багатством рефлексів, кольоровими тіннями.

Методом розповіді повідомляю, що Джеймс Еббот Мак-Нейл Уїстлер — американо-англійський живописець та гравер — (ілюструю автопортрет художника) народився в 1842 році в місті Лоуелл (Массачусетс), в родині військового інженера. В 1842 році родина Уїстлера приїздить на запрошення до Росії на будівництво залізниці Петербург — Москва.

Юний Джеймс, який ще в Америці виявив хист до малювання, відвідує Петербурзьку академію мистецтв. В 1849 р. батько помирає, і родина повертається на батьківщину. Тут мати наполягає, щоб юнак вступив до Військово-інженерної академії, однак навчання не приваблює Джеймса. Досягнувши повноліття, він залишає академію та Америку назавжди і вирушає до Парижа.

Протягом двох років Уїстлер відвідував майстерню академічного живописця Глейка, копіює в Луврі картини старих майстрів. В Парижі художник знайомиться з Ш. Бодлером, Е. Мане, Е. Дега та молодими художниками — майбутніми імпресіоністами. Помітно вплинуло на його творчість знайомство з Густавом Курбе, головою реалістичного напрямку у французькому живописі.

Захопившись гравюрою, Уїстлер в 1858 році створює свою першу серію офортів «Дванадцять офортів з натури», яка отримала схвальні відгуки критиків. У наступні роки художник продовжує займатися гравюрою; в період 1858-1863 рр. він створив близько 80 листів.

У 1859 році після невдалої спроби виставитися в Салоні, Уїстлер переїжджає до Лондона, де мешкає до 1894 року, втім він досить часто виїжджав за кордон. Спочатку лондонська публіка поставилася до Уїстлера досить прихильно. На виставці Королівської академії мистецтв було показано його полотно «За роєм», яке не сприйняли в Парижі. Однак в наступні роки реакція публіки різко змінилася. Його перша значна робота «Симфонія в білому №1. Дівчина в білому» (ілюструю картину) була відхилена Королівською академією. Уїстлер намагається виставити її в Парижі, однак Салон також відмовляється. Уїстлер приймає рішення показати картину в Салоні Пригноблених, який було відкрито на противагу офіційному салону. Полотно Уїстлер, разом із «Сніданком на траві» Е. Мане, було піддано жорсткій критиці.

У 1866 році Уїстлер їде до Південної Америки, де відбувається війна проти Іспанії. Результатом цієї поїздки стали кілька марин. Методом ілюстрації ознайомлюю учнів з твором митця «Симфонія в сірому і зеленому. Океан».

У 1860-1870-ті рр. Уїстлер створює свої найкращі портрети, яким притаманна глибока повага до інтелектуальних та духовних багатств людини, тепле ставлення автора до своїх моделей. Це такі картини як «Портрет матері» (методом ілюстрації знайомлю учнів з твором), «Дівчинка в білому», «Гармонія сірого з зеленим — портрет міс Сайслі Александер» та інші.

Звертаю увагу учнів на те, що Дж. Уїстлер відомий не тільки своїми портретами, а ще й пейзажами, для яких характерні ліризм та смілива узагальненість. В Лондоні він створив цілу низку етюдів із зображенням Темзи, їх можна сміливо вважати вершиною творчості художника — «Ноктюрн в синьому та сріблястому. Вогні

Креморну», «Ноктюрн в синьому та срібному. Челсі».

Методом ілюстрації ознайомлюю учнів із однією з картин цього циклу: «Ноктюрн в сірому і золотому. Старий міст у Баттерсі». Прагнення майстра підкреслити складну кольорову співзвучність розкриваються в назвах картин: «симфонія», «ноктюрн», «гармонія».

В Англії Уїстлером опікувався Фредерік Ліланд, ліверпульський мільйонер. В 1877 році художник виконав розпис «Кімнати павичів» у лондонському маєтку Ліланда. В декораціях помітний сильний вплив японського мистецтва — кімната призначалася для колекції японського фарфору. Вплив японського мистецтва помітний і в деяких інших роботах художника: «Принцеса фарфорового царства».

У 1877 р. внаслідок судового процесу, художник залишився майже без коштів, хоч він і виграв процес, але втратив будинок і картини. Крім того Уїстлер серйозно посварився із Лігандом, тому замовлення з боку мецената припинилися. Від повного розорення Уїстлера врятувала поїздка до Венеції, де він виконав кілька робіт олією: «Собор Св. Марка у Венеції», серію офортів — так званий «Венеціанський цикл» («Щогла», «Ноктюрн», «Площа Св. Марка у Венеції» та ін.) і близько ста пастелей: «Мармуровий палац», «Сходинки», «Зимовий вечір». Ці роботи сподобалися критикам та відновили репутацію художника.

Для творів 1880-1890 рр. характерним є химерні тональні поєднання та імпресіоністська розпливчастість форм. У цей період виставки робіт Уїстлера мають великий успіх. Його запрошують стати президентом «Спілки англійських художників». В 1888 році Уїстлер одружується та переїздить із дружиною до Парижа. Після її смерті (1896 р.) художник знов повертається до Лондона, де і помер в 1903 році.

Переходимо до другого питання.

Ілюструю фото художника. Методом розповіді повідомляю, що Рокуелл Кент народився в 1882 році в Террітауні, штат Нью-Йорк в родині юриста. Коли Рокуеллу виповнилося 5 років, його батько помер. В своїх спогадах Кент казав, що це справило на нього неабияке враження і він почав малювати.

У 1895 році Кент вступив до нью-йоркської підготовчої школи Хореса Манна, де особливо захопився технічним кресленням, яке сприяло виробленню просторового мислення, вмінню бачити предмет в усіх трьох його вимірах. Паралельно із навчанням в школі юнак все більше захоплювався малюванням, і, коли прийшов час визначитися із майбутньою професією, питання про те, чи буде вона пов'язана з образотворчим мистецтвом, було вже розв'язано. Залишалося тільки вирішити який саме вид мистецтва стане спеціальністю Рокуелла. Слухаючи поради рідних, Кент в 1900 році вступив до архітектурного факультету Колумбійського університету.

Однак невдоволеність обраною професією зростала і, разом з тим, підсилювався потяг до живопису, яким юнак займався весь свій вільний час. І ось, не залишаючи архітектурного факультету, Кент на період канікул вступає до літньої школи в Шиннекоккі, якою керував модний тоді художник Уільям Чейз. Рокуелл не пропускав жодної художньої виставки та прийняв рішення піти з архітектурного факультету. Він поступає на вечірнє відділення школи мистецтв до класу Роберта Генрі.

Якось Кент працював разом з Тейсером біля підніжжя гори Монад нок. В своєму етюді Кент, наслідуючи поради Чейза, злегка затуманив контур гір, аби

передативідчуття далі. Тейєр, якому вочевидь не подобалася імпресіоністична манера, порадив йому краще роздивитися натуру, хіба він не бачить маленьких ялинок на тлі неба? Чому ж він не малює їх такими, якими бачить?

Слова Тейєра ствердили в Кенті довіру до власного сприйняття. В свідомості молодого людини відбулася свого роду трансформація - переосмислення орієнтації на європейську манеру письма, був даний поштовх специфічно американському баченню, якому притаманна певна частка раціоналізму, тяжіння до особливої наочності та достовірності.

В 1905 році художник здійснив подорож на Північ. До цього періоду відносяться картини «Скеля Монхеган», «Зима. Монхеган», «Мис в штаті Мен взимку», «Трудівники моря». В березні 1907 року Кент влаштував свою першу самостійну виставку в нью-йоркській галереї Клозена, на якій було репрезентовано 14 картин, намальованих на Монхегані. Ці твори одразу привернули увагу критиків та змусили заговорити про Кента як про впевненого та талановитого реаліста. Романтичний пейзаж зайняв центральне місце в живописі цього майстра.

В 1908 році Рокуелл одружився, родина швидко збільшувалася. В березні 1914 року було прийнято рішення переїхати на острів Ньюфаундленд, оскільки життя тут було спокійніше та дешевше. Але вже влітку 1915 року родина Кентів отримала наказ негайно залишити острів, оскільки протистояти сил не було, то довелося покинути непривітний острів.

У Нью-Йорку прийшлося займатися журнальною графікою. Кент проілюстрував серію оповідань свого друга, оскільки він негативно ставився до цих своїх робіт, то й підписувався не своїм ім'ям. Методом ілюстрації ознайомлюю учнів з одним із малюнків «У. Хогарта-молодшого». Звертаю увагу на те, що особливістю цих малюнків був яскраво виражений побутовий гумористичний характер.

У серпні 1918 року, втомившись від метушні великого міста, Кент разом із своїм восьмирічним сином вирушає на Аляску, де вони прожили в мисливській хатинці півроку. Тут художник успішно і плідно працював, створивши низку пейзажів та велику кількість малюнків, в яких перетинаються мотиви ствердження краси оточуючого світу та символічні композиції, наче відголоски минулих відчуттів. Після повернення з Аляски Кент написав книгу «Дикий край», яку було видано в 1920 році. До неї увійшло багато ілюстрацій художника, герої більшості з них - батько та син Кенти. Кращий серед малюнків — фронтиспіс. Це портрет маленького сина художника, в якому він бачив уособлення прекрасного майбутнього. Методом ілюстрації знайомлюю учнів з фронтиспісом.

Пошуки тонких ниточок, що поєднують людську душу із силами природи продовжувався і в серії картин, намальованих в результаті тривалої подорожі на Вогняну Землю (1922-1925 рр.), потім в ірландських пейзажах (1926-1927 рр.). Кращі твори циклу «Художник в Гренландії», «Листопад в північній Гренландії», «Зимовий день» - неповторні пейзажі, які цікаві своєю монументальністю та красою фарб, не вимальовуючи подробиць Кент прагнув до того, щоб охопити пейзаж як ціле, передати простір. Методом ілюстрації ознайомлюю учнів з картиною «Гренландська дитина».

Нагадую учням, що Рокуелл Кент був не лише художником, але й письменником. Його літературна спадщина включає багато книг. Серед них «Мандрування» (1924) - про поїздку на Вогняну Землю, «Курс N Бу Е» (1930) - враження від першої

подорожі до Гренландії, «Гренландський щоденник» (1931) та «Саламіна» (1935) - про наступні подорожі, «Це моє власне» (1940) та «Це я, господи» (1955) - автобіографічні. Також цей видатний художник збагатив американську графіку ілюстраціями до творів класиків світової літератури - від «Декамерону» до «Мобі Дік».

5. Закріплення нового матеріалу (10 хв.).

Пропоную учням взяти участь у грі «Знавці мистецтва».

6. Підведення підсумків уроку (3 хв.).

Виставляю оцінки за домашнє завдання та за перемогу у грі (команді-переможниці).

Роблю зауваження учням, які не працювали на уроці.

7. Домашнє завдання.

Задаю завдання додому: вивчити конспект.

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО УРОКІВ

Рокуел Кент. Фото.

Уїнслоу Хомер. Гольфстрім.

Джеймс Уїстлер. Автопортрет.

Джеймс Уїстлер. Симфонія у сірому й зеленому. Океан.

Рокуел Кент. Гренландська дитина.

Джордж Бінхем. Торговці пушиною на Міссурі.

Джордж Іннес. Долина Лака ванна.

Томас Бентон. Гроза.

Рокуел Кент. Зима в горах штату Мен.

Рокуел Кент. Спокій та свобода.

Рокуел Кент. Прометей, що розриває пута.

Джеймс Уїстлер. Портрет матері.

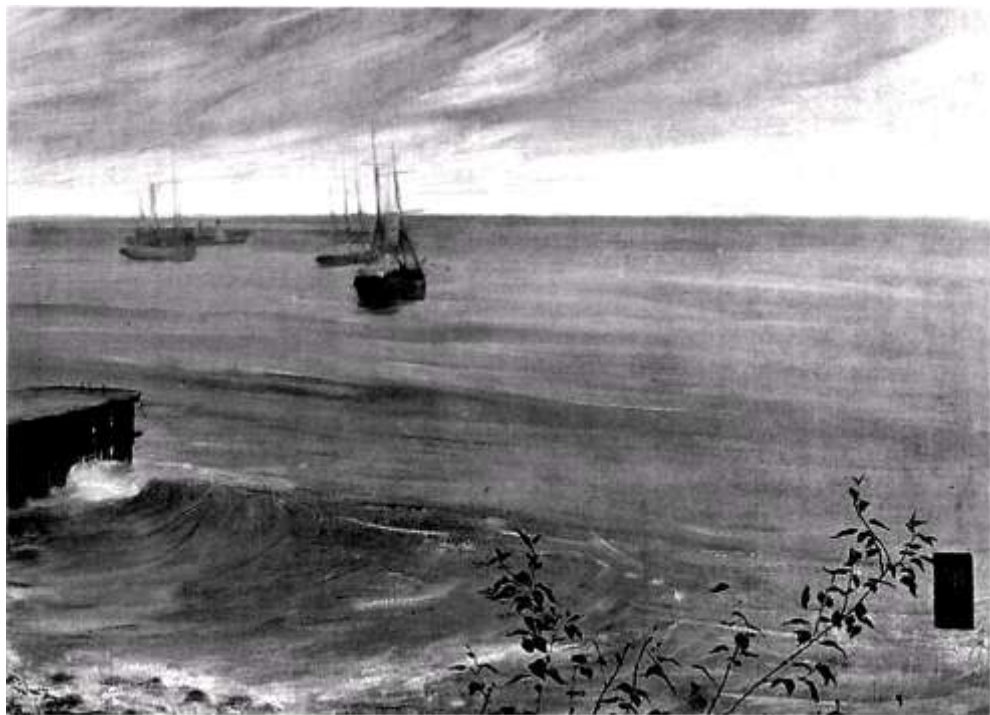
Джеймс Уїстлер. Симфонія в білому № 1.

Рокуел Кент. Автопортрет.

© Plattsburgh State Art Museum

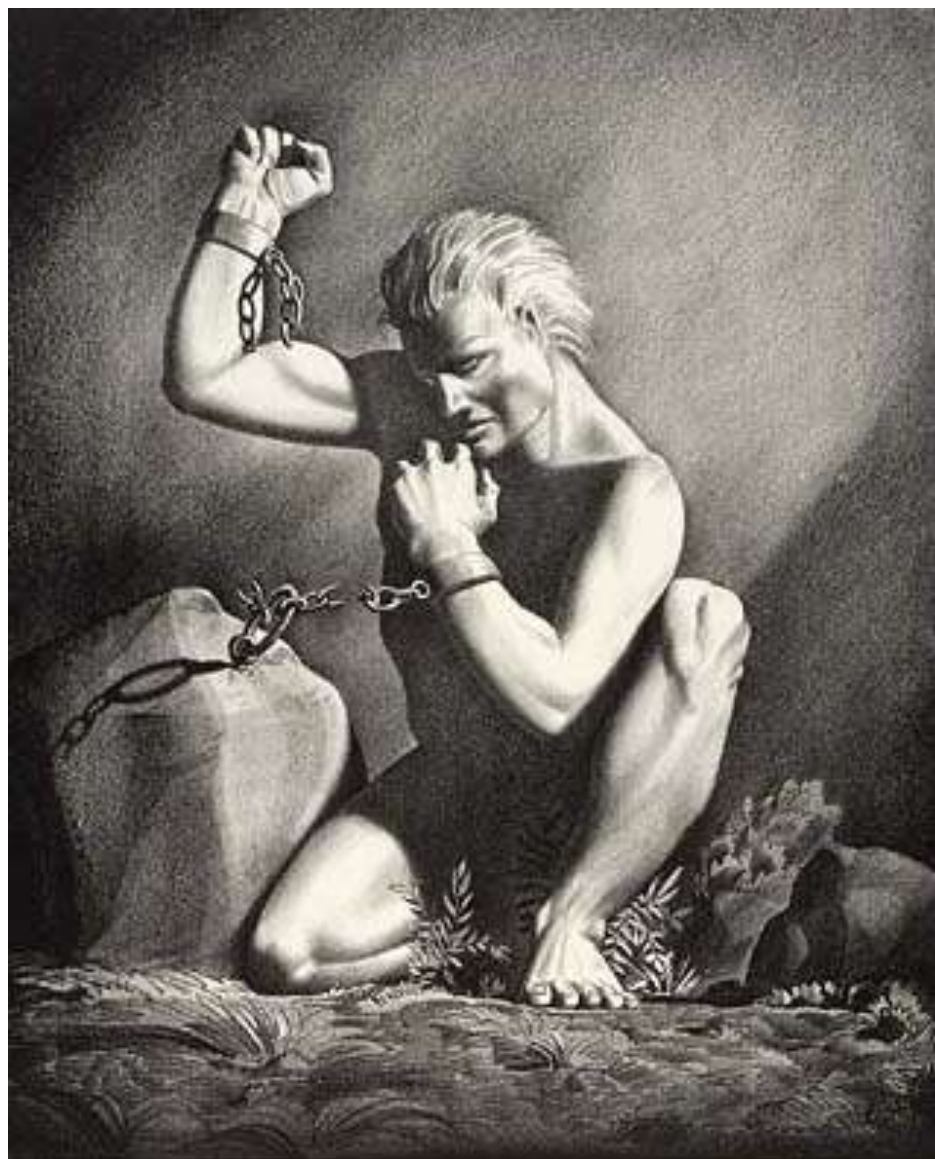

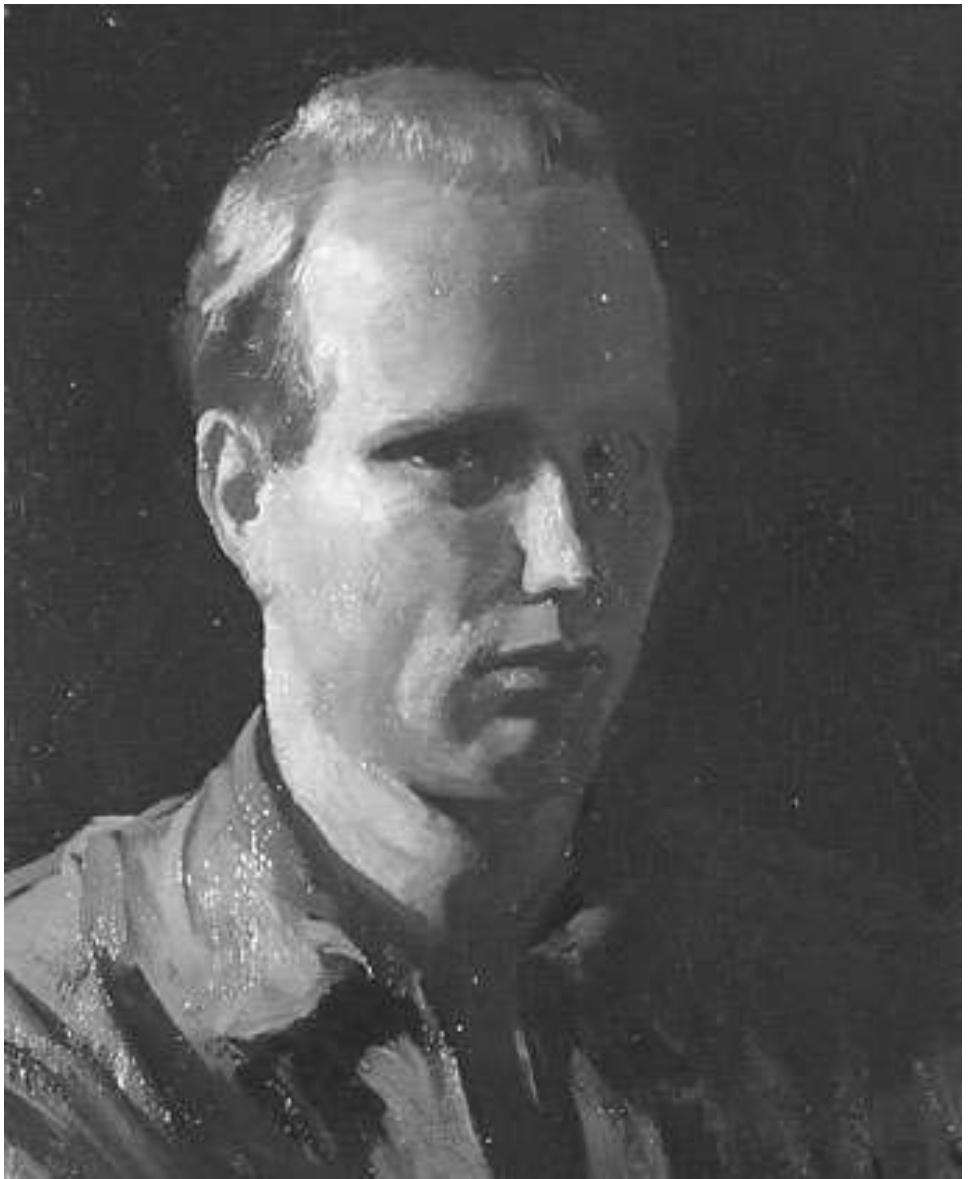

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асеев Ю.С. Шедеври світової архітектури. – К.: Рад. школа, 1982. – 87 с., іл. - (Бібл. серія). – С.28-29.
2. Гриненко Г.В. Хрестоматія по історії мирової культури: Учеб. пос. для вузов. – М.: ЮРАИТ, 1999. – 669 с. – С. 130-164.
3. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посібник / Керівник авт. колективу Л.Т.Левчук. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2000. – 520с. – С.138-181.
4. Основи художньої культури. Ч.1: Теорія та історія світової художньої культури: Навч. посібник для вищ. навч. закладів / За ред. В.О. Лозового, Л.В.Анучиної. - 2-е вид., стереотип. – Х.: Основа, 1999. – 320с. – С.70-81.
5. Енциклопедія для дітей. Т. 7. Искусство. Ч.1. – 2-е изд., испр. / Глав. ред. М.Д.Аксенова. – М.: Аванта⁺, 2001. – 688с.: ил. – С.586-605.

Підписано до друку 15.04.05. формат 60×84/16
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 2. Наклад 100

Друк здійснено з оригінал-макету
У Південноукраїнському регіональному інституті післядипломної освіти
педагогічних кадрів

73034
м. Херсон
вул. Покришева, 41
тел. (0552) 54-02-00